

Valtion liikuntaneuvosto

kirjaamo@minedu.fi

Asia: Lausuntopyyntö VN/551/2021

LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN SUUNTA -ASIAKIRJA LUONNOS

Suomen Latu on valtakunnallinen ulkoilujärjestö. Kiitämme lausuntopyynnöstä.

Suomen Ladulla on 89 000 jäsentä ja edistämme kaikenikäisten ulkoilua ja liikunnallista elämäntapaa kaikkina vuodenaikoina. Visiomme on, että jokainen löytää itselleen mielekkään tavan ulkoilla ja nauttia luonnosta. Näin ollen lausumme Liikuntapaikkarakentamisen suunta -asiakirjasta erityisesti ulkoilun ja luonnon virkistyskäytön näkökulmasta.

Suomen Latu kiittää laajaa valmistelua ja teemakohtaisia asiantuntijakuulemista ja lausuu luonnoksesta seuraavaa.

Suunta-asiakirja ja hallitusohjelma

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa liikuntapoliittisiksi tavoitteiksi on asetettu, että ulkoilun ja arkiliikkumisen edellytykset paranevat. Erityisesti liikkumisolosuhteiden parantamiseen tähtääviksi keinoiksi on määritelty, että lisätään ja perusparannetaan lähiliikuntapaikkoja ja ulkoilureitistöjä.

Suunta-asiakirjan taustaselvityksissä on huomioitu erinomaisesti koko väestön liikkumisen nykytila ja siihen liittyvät keskeiset asiakirjat ja lait. Sitä vastoin suunta-asiakirjassa esitetyt toimenpiteet eivät vastaa viitattujen asiakirjojen ja erityisesti hallitusohjelman sekä liikuntalain mukaista fyysisen aktiivisuuden lisäämisen henkeä.

Liikuntapoliittisen selonteon mukaan liikuntapaikkarakentamisen edistämistä pidetään valtion tärkeimpänä liikuntapoliittisena toimenpiteenä. Vaikuttaa siltä, että suunta-asiakirjan toimenpiteet ja kriteerit on laadittu enemmänkin OKM:n perinteisen vastualueen mukaisin reunaehdoin kuin laaja-alaisesti koko yhteiskunnan liikuntaolosuhteiden edistämisen näkökulmasta.

OKM:n olemassa olevien taloudellisten resurssien kannalta painotus yksittäisen ministeriön näkökulmasta toimenpiteissä ja kriteereissä ymmärrettävää. Kyseessä on kuitenkin valtiotasoinen asiakirja, jossa liikuntaolosuhteiden edistämistä tulee katsoa poikkihallinnollisesti eri hallinnonalojen ja -tasojen sekä sidosryhmien näkökulmasta. Resurssien tai vastuutahon puuttuessa, asiakirjassa tulee tämä tuoda selkeästi esille, jotta niihin voidaan vaikuttaa.

Ulkoilun merkitys ja edistäminen liikuntaolosuhteita luomalla

Asiakirjan johdannossa todetaan, että suomalaisen liikuntakulttuurin vahvuus on monipuolinen liikuntapaikkaverkosto ja liikkumiseen kannustavat luonto-olosuhteet. Tämä on tärkeä havainto, sillä luonto ja luonnossa liikkuminen läpileikkaavat ihmisten arkea ja vapaa-ajanviettoa läpi elämänkaaren. suomalaisista 96 % ulkoilee vuoden aikana.

Yli 15-vuotiaiden **suomalaisten liikunnallisesta aktiivisuudesta 67 %** tapahtuu ulkona, suurelta osin omatoimisesti. Suomalaiset ovatkin EU:n liikuntabarometrin (v. 2018) mukaan liikunnallisesti aktiivisinta ja toisaalta Euroopan eniten ulkoilevaa kansaa.

Ulkoilua voidaan edistää monin tavoin luomalla sille olosuhteita ja mahdollistamalla monipuolista luonnossa liikkumista.

Asiakirjassa olisi hyvä arvioida koronapandemian vaikutuksia liikunnan olosuhteisiin, kansalaisten liikuntakäyttämiseen ja käytettäviin resursseihin tulevaisuudessa.

Kansalaisten liikunta-aktiivisuuden säilyttämisen ja kehittämisen kannalta liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa tulee huomioida ulkoliikuntaolosuhteet

sekä niiden merkitys ja kehittäminen nykyistä paremmin. Asiakirjassa on keskitytty lähinnä rakennuksiin, eikä virkistyskäyttöön tarkoitettuihin alueisiin, reitteihin ja esimerkiksi vesille pääsyyn.

Valtio pystyy vaikuttamaan liikuntalain hengen mukaisesti kansalaisten liikunta-aktiivisuuteen parhaiten juuri liikuntaolosuhteita ylläpitämällä, kehittämällä ja tukemalla. Siksi tämä asiakirja onkin liikuntalain ohella koko kansan fyysisen aktiivisuuden kannalta kaikkein merkityksellisin.

Liikuntapaikkarakentamisen sijasta tulisi puhua liikuntaolosuhterakentamisesta

Termin liikuntapaikkarakentaminen sijasta esitämme käytettäväksi sanaa liikuntaolosuhterakentaminen, koska se kuvaa paremmin sitä ympäristöä, missä 67 % suomalaisten liikkumisesta todellisuudessa tapahtuu. Liikuntaolosuhde-sanaa käyttää myös moni niistä lähteistä, joihin asiakirjassa viitataan.

Ulkoilussa hyvä liikuntapaikka, tai ennemminkin olosuhde muotoutuu esimerkiksi erilaisten viheralueiden muodostamasta verkostosta, jossa alueita voi reitittää itselleen ja harrastukselleen sopivalla tavalla. Alueen kehittämistä ja liikunnan kannalta haltuunottamista on esimerkiksi yhtenäisen opastusjärjestelmän suunnittelu, tulipaikan rakentaminen ja diginä verkosta löytyvä hyvä reittitieto ja käyttäjiltä saatu palaute.

Termi *”liikuntapaikkarakentaminen”* sopii huonosti kuvaamaan ulkoiluolosuhteiden luomista ja kehittämistä. Liikuntapaikka-sanan merkitys on vahvasti pistemäinen kohde, vaikka suurin osa suomalaisista ei liiku paikassa vaan reiteillä, poluilla, puistoissa ja viherympäristössä. Sen sijaan hallirakentamiseenkin sopii termi liikuntaolosuhterakentaminen.

Yksittäisiä huomioita

1) Perheiden tunnistaminen jää asiakirjassa kevyeksi. Perheliikunta on tapa tavoittaa myös muutoin vähän liikkuvia aikuisia ja se edistää monin tavoin perheiden hyvinvointia sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä. Tyypillisiä perheliikuntapaikkoja ovat esimerkiksi lähiliikuntaolosuhteet, pulkkamäet, matkaluisteluradat sekä uimarannat.

2) Monikäyttöiset ulkoilualueet ja -reitit tulisi näkyä vahvemmin asiakirjassa. Niihin liittyy myös muuta infraa, kuten opasteita, tulipaikkoja, vessat yms). Liikuntaolosuhteita koskeva, käyttäjille tärkeä informaatio tulee kuulua avustettavien asioiden piiriin (kartat kyltit, www-sivut, ohjeet, digitaalinen käyttäjäpalaute yms).

3) Lähteistä puuttuvat mm. Luonnonvarakeskuksen tekemän Luonnon virkistyskäytön valtakunnalliset inventoinnit LVVI 1 ja LVVI 2 sekä EU Sport barometer (<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/82432> s. 41)

4) Asiakirjasta puuttuu vesille pääsyn huomioiminen käytännössä kokonaan. Samoin vesillä tapahtuva liikkuminen. Lähes 70 % suomalaisista ui luonnon vesissä. Lisäksi vesillä melotaan, soudetaan ja talvisin hiihdetään, luistellaan ja mm. pilkitään. Siten esim. kunnan uimarannat ja erilaista vesille pääsyä mahdollistavat laiturit ovat tärkeä liikuntaolosuhde.

Muutosesityksiä luonnoksen tekstiin

S. 7. "Lähiliikuntapaikoilla tarkoitetaan kaikenikäisen väestön omatoimista, päivittäistä liikuntaa palvelevia liikuntapaikkoja tai -alueita, jotka sijaitsevat asuinalueilla tai niiden välittömässä läheisyydessä helposti ja turvallisesti saavutettavissa."

Esitämme, että lähiliikuntapaikka-termiin sisällytetään, että "lähiliikuntapaikoilla tarkoitetaan kaikenikäisen väestön omatoimista, päivittäistä liikuntaa palvelevia liikuntapaikkoja, -alueita **tai ulkoilureittejä**, jotka...

Lähiliikuntapaikkojen avustuksen kriteereihin tulisi sisällyttää lähiulkoilureitit, talvikävelyreitit, maastopyöräreitit vesiliikuntaa lisäävät laiturit ja ulkoiluolosuhteet kuten pulkkamäet, frisbeegolfradat, matkaluisteluradat ym.

Perustelut: Lähiliikuntapaikkoja on usein ajateltu pistemäisenä kohteena, jossa on erilaisia liikuntavälineitä, mahdollisesti kenttiä ym. Lähiliikuntapaikan käytön monipuolisuutta ja liikkuvuutta lisää, jos sen yhteydessä on myös ulkoilualue (esim. pulkkamäki, frisbeegolfrata) tai ulkoilureitti. Tällöin voidaan suunnitella tehokkaammin myös yhtenäiset saavutettavuuteen ja sosiaalituloihin liittyvät asiat kuntoon.

S. 8 *“Hankkeen määrittelemisessä valtakunnallisesti merkittäväksi lopullisen päätöksen tekee opetus- ja kulttuuriministeriö, huomioiden edellä olevien lisäksi aluehallintovirastojen (alueellisten liikuntaneuvostojen), valtion liikuntaneuvoston ja Suomen Olympiakomitean lausunnot. ”*

Esitämme, että prosessi määriteltäisiin siten, että se on avoin ja kaikkien tiedossa. Nykyinen käytäntö, jossa hakemukset eivät ole julkisia, aiheuttaa prosessissa tuskaa. Esim OK ei saa tietää lausuntojensa tueksi välttämättä hakemuksia, jotka ovat tulleet OKM:lle. Valtakunnallisesti merkittävien rakentamishankkeiden hakemuspaperit tulisi olla julkisia hakemuspäivämäärästä lähtien. Tämä lisää avoimuutta, lisää luottamusta sekä parantaa hyvän hallinnon periaatteita.

S. 9. Tutkimus ja kehittämistyön avustaminen

Esitämme, että listaan lisätään uusien liikuntamuotojen tuotekehityshankkeet. Tärkeää olisi, että voitaisiin tutkia ja kehittää toiminnallisia olosuhteita, joilla voisi olla potentiaalia suurien liikkuja- ja ulkoilijamäärien liikkumiselle. Esimerkiksi frisbeegolf 10 vuotta sitten.

Esitämme, että lähiliikuntapaikkoihin lisätään luonto-olosuhteiden kehittäminen, esimerkiksi melontareitit ja laiturit, pulkkamäet, maastopyöräreitit, monikäyttöreitit ym. Liikuntapaikka-termi pitäisi muuttaa liikuntaolosuhteeksi.

S. 10 Lopputulokset

Esitämme, että tänne lisätään olosuhde.

Perustelut: Puistot, suojelualueet ja vetovoimaiset luontokohteet ovat tärkeitä arkiliikkumiseen kannustavia ympäristöjä. Niissä voi olla reittejä, tauko- ja tulipaikkoja ym retkeilyä tukevia rakenteita. Tällaisten paikkojen alueellinen kehittäminen ulkoilun näkökulmasta on tärkeää jo ekologisen ja sosiaalisen kestävyysdenkin näkökulmasta - tarvitaan opastusta ja ohjausta alueen käyttöön. Se ei kuitenkaan mahdu näihin kriteereihin.

S. 19 Saavutettavuus

Esitämme, että tähän lisätään vahvemmin mukaan laadukas digitaalinen tieto liikuntaolosuhteista ja niiden saavutettavuudesta.

S. 25 Liikuntakulttuuriin ja väestön liikkumiseen vaikuttavat sekä globaalin toimintaympäristön muutokset ja megatrendit että alueellinen kehitys. Liikuntakulttuurin toimijoiden on kyettävä toimissaan yhdistämään näihin tekijöihin vaikuttaminen ja sopeutuminen.

Esitämme, että tässä kirjoitettaisiin selkeämmin näkyviin, että toimijoiden on aktiivisesti huomattava liikunnan kysynnässä tapahtuvat muutokset ja reagoitava niihin (tämä huomioidaan kyllä lopussa suosituksissa).

S. 25 Eri väestöryhmien liikuntapaikkatarve on osin erilainen ja väestökehityksen suunta on yksi keskeisistä alueellisiin ja paikallisiin liikuntapaikkarakentamisen tarpeisiin vaikuttavista asioista. Ennakointi on oleellinen osa liikuntapaikkarakentamisen suunnittelua, koska rakennukset ovat useimmiten tarkoitettu palvelemaan useita vuosikymmeniä.

Esitämme että lause muutetaan seuraavaksi: Eri väestöryhmien **tarve liikuntaan liittyviin olosuhteisiin** on osin erilainen ja väestökehityksen suunta on yksi keskeisistä alueellisiin ja paikallisiin **liikuntaolosuhteiden** tarpeisiin vaikuttavista asioista. Ennakointi on oleellinen osa **liikuntaolosuhteiden** suunnittelua, koska **nämä olosuhteet** ovat useimmiten tarkoitettu palvelemaan useita vuosikymmeniä.

S. 26 Taulukko: Liikunnan muutostekijät.

Miten liikuntaa edistäviä digitaalisia innovaatioita tuetaan? Miten kaupunkien liikuntapaikat, leikkipuistot, viheralueet ym. liikkumispaikat ovat kaikkien saavutettavissa? Miten nämä huomioidaan asiakirjassa?

S. 27 Varhaiskasvatuseriköisten liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden tukemisessa tärkeää on lasten mahdollisuus leikkiä ja liikkua ulkona, heti ,...

Aivan keskeistä liikunnan lisäämisessä varhaiskasvatuksen ja koulun päivään on, että lähellä sijaitsee lähimetsä. Jokaisella koululla ja päiväkodilla tulisi olla aivan vieressä sijaitseva oma metsä, jonne voidaan päivän aikana suunnata leikkimään, liikkumaan ja oppimaan. Silloin luontoliikunta tavoittaa tasa-arvoisesti lapset ja nuoret. Esitämme, että koulun ja päiväkodin lähimetsä tai lähiluonto kirjoitetaan tähän näkyviin.

S. 34 Graafi

Esitämme, että graafia tarkennetaan niin, että siinä olisi eroteltu OKM, Avit ja koulutuskeskukset.

S. 35. Taulukko 8. OKM:lle osoitettujen rakentamishankkeiden avustushakemukset liikuntapaikka- ja hanketyypeittäin vuosina 2014 ja 2020.

Esitys: Onko tähän mahdollista saada tietoa siitä, millaisiin hankkeisiin haettiin syksyllä 2020 rahaa YM:n erityisesti kuntien lähiulkoiluolosuhteiden kehittämiseen osoittamasta elvytysrahasta? Hankehaku kertoo kuntien lähiulkoiluolosuhteiden korjausvelasta ja sen kohdentumisesta.

S. 36. Lähiliikuntapaikoihin käytetyt varat. Lähiliikuntapaikoilla halutaan tukea erityisesti väestön omatoimista liikuntaa lähellä kotia. Suunta-asiakirjakaudella...

Kappale on epäselvä ja siitä on vaikea hahmottaa kokonaisuutta. Kappale pitäisi täydentää koko kauden tuloksilla.

S. 41 Taulukko 12.

Veesiin liittyvät liikuntaolosuhteet puuttuvat tästä.

Taulukossa esitetään vastauksia kysymykseen, onko kunnan olosuhdetarjonta kunnan näkemyksen mukaan riittävää. Suomen Ladun tekemien tutkimusten mukaan kuntalaiset

haluaisivat lisää talvikävelypolkuja ja tärkeimmäksi kehityskohteeksi he mainitsevat kunnan ulkoilureitit ja -polut. Valaistu kuntorata kunnan keskustaajamassa ei riitä kattamaan kunnan ulkoilureittitarvetta, mutta kysyntä ei näy myöskään kuntoreitin tai pururadan ruuhkautumisena.

Koronapandemia nosti esiin vetovoimaisten ja tunnettujen luontokohteiden merkityksen ulkoiluun ja luonnon virkistyskäyttöön. Kohteet ruuhkautuivat ja pysäköintitila loppui. Kuntoreitti vaativine profiileineen palvelee vain osaa kuntoilijoista. Emme pidä taulukon antamaa informaatiota erityisen onnistuneena. Oleellisempaa olisi kysyä kuntalaisilta heidän vastauksensa kysymykseen, jolloin painottuisi myös eri liikuntamuotojen harrastajien volyymi.

S. 46. Liikuntapaikkarakentamisen *kehittämistarpeet*

Ulkoiluolosuhteiden edistämisessä poikkihallinnollisuus on erittäin tärkeää. Viheralueiden vetovoimaisuus ja verkostomaisuus, jatkumo kotiovelta isommille metsäalueille ei toteudu muuten. Lisäksi monet luonnonsuojelualueet ovat hyvin vetovoimaisia ja suosittuja ulkoilupaikkoja. Liikuntapaikoiksi niitä ei kuitenkaan pääsääntöisesti tunnisteta ja siksi käytön ohjaus ja opastus on monessa kunnassa kehnoa ja luonnonkin kannalta kestänytöntä.

Kunnilla on vaativa tehtävä havaita liikuntakäyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia ja reagoida niihin. Mm. frisbeegolf, maastopyöräily, talviuinti ja talvikävelyreitit ovat esimerkkejä uusista, paljon liikkumista tuovista olosuhteista.

Liikuntaolosuhteiden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen tulee kiinnittää edelleen erityistä huomiota, niin rakennuskannan perusparantamisessa, uudisrakentamisessa, ylläpidossa kuin toimintatavoissa, jotta liikuntapaikat soveltuvat yhä paremmin kaikille väestöryhmille.

Tässä keskeistä on myös verkosta löytyvä digitaalinen olosuhdetieto ja kuvaus olosuhteista. Tiedetään, että monet ulkoiluolosuhteet soveltuvat jollain tavoin esteettömyyttä tarvitseville, mutta verkosta löytyvä tieto on puutteellista ja siksi alueet eivät palvele niin monia kuin voisivat.

Liikuntapaikat varhaiskasvatyüksiköiden, peruskoulujen ja oppilaitosten yhteydessä palvelevat niin kasvatusta ja opetusta kuin vapaa-ajan käyttöä.

Esitämme, että tässä liikuntapaikkojen lisäksi huomioidaan myös lähimetsä, joka yhtäläillä mahdollisine laavuineen palvelee myös muiden lähiasukkaiden vapaa-ajan ulkoilua

S. 47. Tiedolla johtaminen liikuntapaikkarakentamisen kehittämisessä

Liikuntaolosuhteiden tulevaisuutta selvitettäessä Suomesta puuttuu siihen liittyvä kysyntäperusteinen tutkimus. Yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa sitä, että selvitetään liikuntalain hengen mukaisesti erityisesti kansalaisilta, mutta myös liikunnan päättäjiltä ja eri sidosryhmiltä (varhaiskasvatus, koulut, armeija, työpaikat, urheiluseurat ja -liitot) käytöstä sekä tulevaisuuden kehittämistarpeista.

Esitämme, että kappaleeseen kirjoitettaisiin näkyviin kysyntätiedon merkitys. Tässä asiakaskyselyt ja osallistaminen eri tavoin ovat avainasemassa. Kuntien tieto ulkoiluolosuhteiden käyttäjämääristä on heikkoa, koska kävijälaskureita on vain vähän ja isompien ulkoilualueiden kävijämäärän seuranta vaikeaa. Asiakaskyselyt ovat myös keino selvittää muuttuneita ulkoilun tulevaisuuden olosuhdetarpeita.

S. 50 Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1766/2009, 26 §) säädetään avustuskelpoisen hankkeen euromääräinen alaraja 20 000 euroa. nostetaan 35 000 euroon Perustelu: Nykyisen alarajan tuntumassa oleville hankkeille ei ole haettu avustusta viime vuosina. Käytännössä lähes kaikki hankkeet ovat jo nyt yli 35 000 euron hankkeita.

Emme kannata hankkeen alarajan euromääräistä nostamista. Hankehaun muut ominaisuudet ovat johtaneet siihen, että pienemmille hankkeille on haettu tukea vain vähän. Syksyllä 2020 YM:n avaama hankehaku erityisesti kuntien lähiulkoilupaikkojen kehittämiseksi poiki lyhyestä reagointiaikataulustaan huolimatta runsaasti hakemuksia. Tämä osoittaa, että kunnilla on korjausvelkaa ja kehittämistarvetta tasa-arvoisesti kaikkien käytössä olevissa ulkoiluolosuhteissa.

S. 51 Avustuksen hakijat ovat esittäneet palautetta, jonka mukaan vaadittu 15 vuoden vuokrasopimus on liian pitkä aika erityisesti kustannusarvioltaan alle 700 000 euron hankkeissa (ns. pienissä hankkeissa). Esimerkiksi seuran rakentaman jalkapallon

tekonurmen käyttöikä on noin kymmenen vuotta, mutta kunnan tulisi tehdä kohteelle 15 vuoden vuokrasopimus, jotta kohde voisi saada valtionavustuksen. 15 vuoden ehto maankäytön hallinnasta on tarpeen ottaa tarkasteluun. Tarkastelussa tulee pohtia, voisiko vaadittu aika olla lyhyempi esimerkiksi pienten liikuntapaikkahankkeiden osalta.

Toteamme, että samaa aikamäärettä on käytetty pitkien ulkoilureittien perustamisessa. Avustus on edellyttänyt, että hankkeen hakijalla on sopimukset ulkoilureitin maanomistajien kanssa seuraavan 15 vuoden ajaksi. Pitkillä ulkoilureiteilla on usein paljon maanomistajia. Mikäli yksikin näistä ei jatka sopimusta, reitin käyttö estyy kokonaan. Ulkoilureittien kohdalla pidemmät 15v käyttöoikeussopimukset maanomistajien kanssa ovat lyhyitä parempi vaihtoehto. Vetovoimaisen ulkoilureitin käyttöikä on kymmeniä vuosia.

Suomen Latu ry

Toiminnanjohtaja

Eki Karlsson